

A szegedi költő

— *A Juhász Gyula Társaság ünnepi ülésére.* —

Egy költő emlékének ünneplésére jöttünk ma össze, aki életének 54 esztendejét csaknem teljes egészében itt töltötte közöttünk, szegediek közt, de akkor nem ízlelhette meg az ünnepeltetés mámorító italát. Sorsa az volt, ami a genialis embereké általában: koruk termő talajából hajtanak ki, de oly magasra nőnek, hogy a kortárs rövidlátó pillantása nem ér föl hozzájuk, csak a jövődőknek világíthatnak. A köznapi embernek hozzá kell érnie a géniuszhoz, hogy megérthesse, mert hisz a genie szelleme nem csak formálja a jövődőt, hanem egész lényével már benne is él; ezért mindig titok és idegenség a mának, de természetes és érthető az utókornak. Nekünk, szegedieknek pedig a géniuszunk kijáró tiszteleten túl kétős okunk is van Juhász Gyula emlékezetének kegyeletes megőrzésére: ő nem csak ember volt a szó legigazibb értelmében, akinek nemes humánuma a föld minden táján elismerést találhat, hanem szívvel-lélekkel magyar, és pedig — szegedi magyar. Szeged és az Alföld magyarsága nélkül Juhász Gyula elképzelhetetlen: benne ez a város és ennek magyar lelke talált művészi-lírai megnyilatkozást.

Az Alföld szétfolyó végtelensége, a föléje magasan boltozódó ég, a magukban élő szétszórt tanyák magányossága, Isten messze-sége és az ember szomorú magárahagyottsága, a végtelennel való hasztalan küzdelem, s a reménytelen elvágyakozás, — íme, azok az élmények, melyek Juhász Gyula lelkét ezen a szegedi földön megihlették és amelyek szorítása alól egész életén át nem tudott szabadulni. A magas hegyek völgyeiben lakó ember világa szűk, de élesen tagozott, s ha átmegy egy-egy hegyen, minden lépése új hódítás, mely új meg új perspektívákat és lehetőségeket tár eléje. Az alföldi ember azonban hasztalan indul el a láthatár széle felé, minden lépésével úgy érzi, a végtelen felé indult és útja csupa egyformaság, melynek végét még csak nem is remélheti. De nemcsak a végét, hanem a változását se. Az örökkévalóságot és a változatlanságot érzi magára nehezedni, mellyel szemben minden küzdelem hiábavaló: innen származik az alföldi lélek bánatos szomorúsága és konzervatívizmusa, melyből csak néha-néha tud a féktelen leánykedés vagy mulatás rendjén kitörni s ilyenkor szegény galamb-lelkű Juhász Gyula is lázadóvá, forradalmárrá válik, hogy utána annál

mélyebben visszahulljon önmagába és „úgy is midegy!“ szomorúságába.

Senki sincs költőink között, akinek egyéniségében és költészetében ezek a mozzanatok mélyebb gyökereket eresztettek volna, mint Juhász Gyulában. Így lett belőle az alföldi, még pedig a szegedi tájnak és a magyar szomorúságnak poétája, aki Szakolcán vagy Nagyváradon is lélekben mindig a lomha Tisza táján időzött, s oda állandóan visszatért, mint ahogy a fel-feldobott kő is visszahullik az anyaföldre. Azt szokták mondani, hogy Juhász Gyula költői módon sohasem élt a valóságban, hanem egy másik, képzeletbeli valóságot teremtett magának és abba vonult vissza az élet bántalmi és keserúségei elől. Én nem hiszem ezt. Sokkal inkább vallom, hogy állandóan csakis ebben az alföldi és szegedi valóságban élt, ahol — mint a *Magyar tél* megkapó strófájában zengi:

*Babona, bánat, borok és botorság,
Mind összezsapnak és a kocsmá zúg,
Fölzengenek az átkok és a nóták
És döngetik a temetőkaput!*

Igen: babona, bánat, borok és botorság, hetyke mérkőzések és kocsmái zaj, felzengő átkok, vidám kurjongások s mindez oly semmivé válik az élet nagy misztériumai, a születés és a halál, a tempom és a temető állandó közelében! Lehet-e itt mást tenni, mint elfordulni a világtól, visszavonulni a magányba, az önnön belső valójába, melyről csakhamar észreveszi azonban szegény Juhász Gyula, hogy ez tulajdonképpen nem is a saját akarata, hanem sors, örök magyar sors, mert „magyar magány, világmagány“. És akkor megérzi magában Keletnek Nyugatra szakadt késő ivadékát; a tétlen szemlélődés és világfájdalom szerelmesét, akinek léte egyetlen értelmet zárhat csupán magába: a megsemmisülés akarását. Juhász Gyulát tehát nem korának szenvedett spleenje, nem is költői divat, hanem belső együttérzés vonja Schopenhauer keserű világa és a buddhizmus minden akaratot megbénító, de egyben mindenekkel kibékítő filozófiája felé. Bizonyosan nagyon őszintének érezte, mikor egy Buddháról szóló könyvet 1921-ben azzal az aláírással dedikált Kilényi Irmának születésnapjára: „Juhász Gyula buddhista“. Valami magyar buddhizmus az, mely az ő lelkében izzik: nem a belenyugvó, hanem az önkínzó és önemésztő formából való, melynek természetes mozdulata, hogy az öngyilkossági kísérletek egész során keresztül hajtotta a költőt a megsemmisülés felé, míg végre — sikerült! Mily megkönnyebbüléssel sóhajtott volna fel akkor ez a lélek, ha a halottak egyáltalában sóhajtani tudnának! Mert ez a megdöbbenő vég ugyan a legtermészetesebb és leglogikusabb befejezése Juhász Gyula földi vándorútjának, de nemcsak sötétség, hanem fény is, amelynek világosságánál jobban láthatjuk és érthetjük e szomorú és magányos búsmagyar lélek költészetét, — mert mikor énekelt, úgy érezhette, hogy noha „magának muzsikált“,

mégis „mögötte volt a nép, a mult, a puszták, egy magyar világ“, s ebből a közösségből sirtak fel lantján a melódiák. S létét, valamint „egy nagy, magányos élet tiszta gögjét, mint koronát úgy hordta homlokán“.

Amikor ennek a verseiben kifejezést keresett, akkor az, akire ránehezedett a körülötte lévő alaktalan végtelen, legszívesebben a szonethez fordult, mert ennek zárt és áttekinthető formájában legjobban szemlélhette a formátlanságon vett diadalmát. Költeményeiben finom, cizelláló ötvösmunkásnak látjuk ezt a költőt, aki egy világot vágyott átölelni és messze távlatok felé tekintett a szegedi porból. Szavai a hangos és durva életzajban finom zenévé halkultak, mit nem is hall meg a botfülű hallgató vagy olvasó:

*A csodálatos tiszta szókat,
Mik fél zene, fél rejtelem,
S mik mélyebbek, mint végső sóhaj
Az elröppenő életen.*

A költő életkörülményeiből és egyéniségéből magyarázható, hogy lírájának tematikája meglehetősen szűkkörű: a vágyakozás és méla bánat, a multon és jelenen való merengés uralkodik rajta. Még a szerelemnek is, ennek a sajátosan lírai élménynek csupán vágyait és szomorúságát ismeri, sem a mámor öröme, sem a beteljesülés ekstatikus boldogságának ujjongása nem hangzik fel a lantján. Ebben a szűk körben azonban sikerült néhány tökéletes remeket alkotnia.

Juhász Gyula sok hibával teljes életének igazi mivolta ebben a hibátlan művészetben öltött költői formát: a gyöngy itt valóban a vérző kagyló sebéből született. Fénye és ragyogása mély fájdalomból fakadt. Szeged fiai vannak elsősorban hivatva e fény és ragyogás gondozására, de megértésére is, mert Juhász Gyula elsősorban nekik szól, mikor azt éneкли:

*Mások világgá zengő orgonáját,
En nem irigylem. A magad cigányját
Lásd bennem, óh magyar, ki nektek élek.*

Így hallgassuk e hibátlan művész nekünk szóló énekét!

Halasy-Nagy József